

BENİ HATIRLAYINIZ!

Ayşe Acar

Milliyetçilik ırkların üstünlüğüne dayalı, insanları bölüp parçalayan ilkel bir unsur mudur? Ya da insanları çağlar boyu “toplumsal anomiyeye” sürüklenmekten koruyan, tarihle bugün arasında köprü kurarak kimlik / varlık tanımlaması yapılmasını sağlayan evrensel bir unsur mudur?

Latince *natio* kavramı dilimizde iki kelime ile günlük kullanımda karşılığını bulmaktadır: Arapça bir kelime olan “millet” ve aynı anlamda Türkçe bir kelime olan “ulus”. Millet kelimesi Arapçada iki anlamda kullanılmaktadır: din topluluğu ve bir amaç etrafında birleşen insanlar topluluğu. Medine Anayasası’nın ilk iki maddesi örneğinde olduğu gibi bu anlamlardan ikincisi birinci anlamı kapsamaktadır. (1)

Millet tanımlamasına iki ayrı görüşün yaklaşımı şöyledir:

Ziya Gökalp: “Dilce, dince, ahlâkça ve bediiyatça (estetik ve güzel sanatta) müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir zümre.”

Yusuf Akçura ise: “İrk ve birliğin esasen birliğinden dolayı içtimai vicdanında birlik hâsıl olmuş bir cemiyet-i beşeriyedir.”

Millet–Ulus / Milliyetçilik–Ulusçuluk tanımlamaları üzerine dünya literatüründe önemli eserler vermiş isimlerin başında ise hiç şüphesiz Anthony Smith, Ernest Gellner, Benedict Anderson, Eric Hobsbawn gelmektedir. Literatürün milliyetçilik üzerine temel yaklaşımı kavramın modern olup olmaması ve evrenselliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu temel tartışmaları bir analizle karşılaştıran ve bu karşılaştırmalar sonucunda bize yetkin bir tanım sunan dünyaca ünlü sosyolog Anthony Smith, *Ulusların Etnik Kökeni* adlı eserinde şu önemli soruları soruyor:

“Neden insanlar ülkeleri için canlarını feda eder? Neden kendilerini böylesine güçlü bir şekilde ulusal; yani milli kimlikleriyle tanımlarlar? Ulusal karakter ve milliyetçilik evrensel midir? Veya ulus tamamen modern bir olgu ve tamamen modern toplumsal koşulların bir ürünü müdür? Ve ne şekilde kullanırsak kullanalım “ulus” ve “ulusal kimlik” kavramlarıyla ne demek istiyoruz?”

Aynı isimli eserde çalışma yöntemini ise şöyle belirliyor: *“Bu çalışma temel bir konuya – ulusun modern bir olgu olması veya olmamasına– odaklanarak bu sorulara cevap arar. Bu husus kaçınılmaz olarak, tarihsel kayıtların, daha genel açıklayıcı bir çerçevede sunduğu ve çoğunun milliyetçi bağ ve duyguya dair delilleri toplamak için milliyetçiliğin başlangıç noktası olarak (18. yy sonlarını) aldığı dönemlerin çok daha gerilerine dönme şansı tanır. Bu genel çerçeveler tarihsel ve sosyolojiktir.”*

Smith millet-ulus/milliyetçilik kavramları için sözü edilen eserde iki akademik görüşü gündemine alır:

Modernistler–Primordialistler:

Modernistler bu perspektif ulusun, toplum ve tarih mozağinde bulunan doğal ve gerekli bir unsur olmadığını; kapitalizmin, bürokrasi ve seküler faydacılık gibi modern gelişmelerin ürünü, yani tamamen modern bir olgu olduğunu öne sürmektedir. Milliyetçiliğin çağdaş koşullara bütünüyle uyum sağlamış olmasından dolayı, ulus bugün yaygın bir şekilde var olsa bile, aslında kökleri ne insan doğasında ne de tarihte olan, gerçekten de koşullara bağlı bir olgudur. Bu iddia ulusun ve milliyetçiliğin neredeyse kesine yakın bir şekilde 18. yy'ın ikinci yarısında –biraz daha erken ya da geç olabilir– başladığını, Antik Çağ'daki ya da Orta Çağ'daki bunlara benzer gibi görünen şeylerin tamamen rastlantı ve istisna olarak anlaşılması gerektiğini öne sürerek devam eder. Yöntemsel bakımdan da bu görüş, hem ulusun yakın geçmişteki yaygın varlığını hem de modern öncesinde olmamasını, modern endüstriyel uygarlıklarla onları önceleyen tarıma dayalı uygarlıklar arasındaki büyük farklılıklarla karşılıklı olarak bağlantılı bir şekilde aldığı için, ulus ve milliyetçilik çalışmaları açısından hareket noktasını modernliğin koşulları ve süreçleri içinde tanımlar.

Basit anlamda modernlik (modern koşullar kompleksi) hiçbir şekilde ulusal kimliği gerçekleştirmenin bir yolu değildir, ne kadar dolaylı olursa olsun onun ürünü değildir; ulus ve milliyetçilik, modernlik ve modern uygarlıkla karşılıklı bir ilişki içindedir ve bu ana gövdeden ayrılan bir daldır.

Modernistler bir bakıma haklıdır. Batı Avrupa'da belli bir ulusal duyguya 15. yy'ın sonu ve 16. yy'da rastlanırken, ideoloji ve hareket olarak milliyetçilik 18. yy'ın sonunda ortaya çıkan bir olgudur. Ulus-Devlet de siyasal bir norm olarak moderndir. Eğer Avrupa devletler sistemi 1648 yılındaki Vestfalya Antlaşması'yla ortaya çıktıysa, 19. yy'a kadar bu devletler “ulus-devlet”e dönüşmeye başlamamış, dolayısıyla ulus-devlet sistemi meydana gelmemiştir. Bu bağlamda ulus ve ulusal karakterin modern olduğu görülecektir.

Bu görüşle ilgili güçlükler de vardır. Çünkü Yunanlıların ve Romalıların kendi kültürlerini paylaşmayan ve kendi kent-devletlerinden gelmeyen halklara ve Antik Mısırlıların Nübyelilere ve Asyalılara bakışı ile Mezopotamya kültüründen ve İncil'den kaynaklanan ayrımlar gibi modern ulusal kimlik karakter fikrine ilişkin şaşırtıcı paralellikleri modern öncesinde, hatta antik dünyada bile buluyoruz. Yine antik dünyada milliyetçiliğe benzer hareketlere rastlıyoruz (Pers yayılmasına karşı İyonya direnişi veya Sezar'ın seferine karşı Gal direnişi gibi milliyetçi hareketleri görüyoruz).

“O halde, ulusları ve milliyetçiliği tamamen modern olgular olarak değerlendirmekte haklı mıyız” sorusuyla devam ediyor Smith:

“Primordialist görüş: Dil, din, ırk, etnisite ve toprağa dayalı primordialist bağların önemi üzerine Edward Shils'in çalışmasından yola çıkarak bu görüşü savunanlar etnik toplulukların ve ulusların, tarihin doğal birimleri ve insan deneyiminin bütünleştirici unsurları olduğunu iddia ederler. Bu önermenin sosyo-biyolojik versiyonu, etnisitenin kan bağının uzantısı

olduğunu ve kan bağıının da hayatta kalma mücadelesi olduğunu vurgular. Aynı görüş açısından sosyolojik versiyonları; dili, dini, ırkı, etnisiteyi ve toprağı tarih boyunca ortak amaca sahip insan gruplarını örgütleyen temel ilke ve bağlar olarak değerlendirmiştir.”

Anthony Smith’in bu görüşe (Primordialist) eleştirisi ise şöyle:

“Kolektif kültürel bağların ve duyguların Antik Çağ’dan beri var olduğuna işaret ettiklerinde, iddiaları bunları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu görüşün aidiyet ihtiyacı veya dinsel topluluk gibi (ki bunu doğal olarak evrensel bulmuyor Smith) insan karakteristiklerine atıf yaptıklarında, bu iddia edilen ihtiyaçlarla ulusların ve milliyetçiliğın oluşumu, onun varlığı arasında yeterli bağ yoktur.”

Smith, daha aynı eserde (Ulusların Etnik Kökeni) bu bağı kendi kurarak ve geniş toplumsal süreçlerdeki rolleriyle birlikte sembolizm ve mitolojiyi merkeze koyan bir tanım yapıyor ve çalışmasının amacını ise, *“Modern ulusların etnik kökenlerine ve temellerine uzanmak ve böylece modernist yaklaşımın yeni bir şeklini sunmak istiyorum,”* şeklinde özetliyor.

Literatürde büyük önem arz eden bu analizi yaparken Smith başlangıçta *“ethnie”* kavramını kullanıyor ve nedenini şöyle açıklıyor:

“Modern ulusal birimler ve duygularla önceki dönemlerin kültürel birimleri ve duyguları arasındaki benzerlikler ve farklılıkları ortaya koyacak bir analize ihtiyaç duyulmaktadır. Ben bu amaçla ethnie kavramını kullanacağım. Böyle bir analiz için biçim, kimlik, mit, sembol ve iletişimle ilgili kodlar da çok önemlidir. İngilterede etnik grup ya da topluluk kavramını karşılayan bir terim yoktur. Belirsiz bir şekilde ‘halk’ önerilir bazen. Yunancada çeşitli kullanım içimleri var etniğin; arkadaş takımı, insan kalabalığı, arı kovani, kuş sürüsü... Platon’da haberciler kastı gibi belli bir kast ve son olarak pagan anlamında kullanılıyor.”

Smith bu tanımlarda, *“Ortak payda aynı klan ya da kabileye bağlı olmaları gerekmeyen birlikte hareket eden veya yaşayan bir grup hayvan ya da insan düşüncesi ile oluşur,”* ifadesini kullanıyor. Bu ifade aynı zamanda *“İbrahim’in milleti”* konusuna da bir anlamda açıklık getiriyor diyebiliriz. Belirli bir din, belirli bir kabile ya da klan, *ethnie* merkezinde durmuyor.

Anthony Smith’e ait ve konu üzerine çalışma yapan pek çok sosyoloğun neredeyse eserlerinin tamamında temel bir formül gibi referans olarak gösterdikleri *“etnik olabilmenin 6 vasfı”* ise şu şekilde belirtilmektedir:

- 1- Ortak bir isim
- 2- Köken konusunda ortak bir mit
- 3- Ortak bir tarih
- 4- Belirgin ortak bir kültür
- 5- Belirli bir coğrafyada kurulan bir bağ
- 6- Dayanışma duygusu

Smith’in konu üzerine dikkate değer bazı tespitleri ise şöyle:

“Etnisite büyük ölçüde mitsel ve sembolik bir karakterde olduğu için ve mit, sembol, bellek ve değerler çok yavaş değişen faaliyetlerin ve yapıntıların biçimleri ve üslupları tarafından aktarıldığı için, ethnîe bir kere oluştuktan sonra, içerisinde toplumsal ve kültürel süreçlerin ortaya çıkacağı ve her türlü koşulun baskının etkileyeceği kalıplar yaratarak, nesiller hatta yüzyıllar boyunca varlığını sürdürme, normal şekilde değişen koşullar (soykırımlar olağandışı koşullar niteliğindedir) altında benzersiz süreklilik gösterme eğilimindedir.”

“Etnik semboller sınır muhafızlarıdır.”

“Etnik için kültürel özgüllük, yani karşılaştırılmaz olmak önemlidir. Tarihsel bağlam ve kültür bir halka hem içte kendini hem dışardakilerin gözünde kendini tanımlatır.” Smith'in bu tespiti Atatürk'ün, *“Biz Türkiye Cumhuriyetini kültür üzerine inşa ettik,”* tanımlamasına bir anlamda açıklık getiriyor.

“Etnik mitler iletişim ve hareketlilik için yetenekli türler içinde aktarılır.” Bu ifade ethnîe'nin evrensel olduğu ve türe (insana) kendini öncelediği, insanı yeteneği ölçüsünde kendine taşıyıcı olarak seçtiği ve seçilemeyen türün ise doğal bir seleksiyona yine ethnîe (maya) tarafından uğratıldığını ifade ediyor. Smith *“Etnik topluluğun 6 temel şartından bahsettiğimizde, bir kimlik duygusundan bahsediyoruz demektir,”* diyor. Ve bu tanımı bir toplumsal grup anlamında ırktan kesin olarak ayırıyor.

“Pratikte ethnîe'ler, yalnızca toplumsal anlamda değil, homo sapiens'in sarı, siyah, Avustralyalı, Kafkas gibi fiziki, antropolojik alt-türleri anlamında bile birbirleriyle karıştırılmaktadır. Bu karışıklık, irksal mücadele, toplumsal organizmalar ve ırkın ıslahına dair mealen 'bilimsel' nosyonlarıyla ırkçı ideoloji ve söylemlerin yarattığı geniş çaplı etkilerin ürünüdür.”

Bu ırkçı ideolojik söylemleri, tarihçi Prof.Dr. İlber Ortaylı *“kasaba milliyetçiliği”* olarak sınıflandırmaktadır. Sözü edilen tanımlamada ise bilimsel yaklaşımlardan uzak iki farklı milliyetçilik anlayışını görmek mümkündür. İlki belirli bir ırkın diğer ırklara üstünlüğünü savunan, diğeri ise bu anlayışın antitezi olarak milliyetçiliğin ayaklar altına alınmasını savunan anlayıştır.

Oysaki bilimsel çalışmalar milliyetçiliği, zemininde mitler, semboller olan, ortak ilke ve amaçlar ve kültür etrafında toplanan, insanları bir arada tutan bir ruh olarak tanımlamaktadır. Smith, *Milli Kimlik* isimli eserinde *“Bayrak, para, marş, üniforma, anıt kutlama gibi sembollerle topluluk kimlik duygusunu deneyimler, bu iman teknesidir,”* tanımını yapmaktadır. Smith'in tanımında “iman teknesi” niteliği taşıyan 23 Nisan, 30 Ağustos ya da Çanakkale Zaferi gibi ritüeller bu ruhun, yani törenin taşıyıcı sembolleridir. Bu anlamda ritüellerin pasifize edilmesi toplumsal bellek ve ruh açısından son derece tehlikeli bulunmaktadır. İnsanları toplumsal bir anomiyeye sürüklemek, onlarda bulunan sonsuzluk duygusunu/cennet ütopyasını ellerinden almak, bir anlamda o topluluğu parçalamaktır. Parçalanmış topluluklar aynı zamanda devletlerin iktisadi yapılanmalarında yavaşlatıcı unsurlar haline geleceğinden “sınır koruyucu” nitelikte olan bu mitsel semboller yerine, farklı toplulukların ve doğal olarak sözü edilen topluluk için koruyucu nitelik taşımayan başka

mitlerle ikame edilmek, yerli mitlerin yerine kullanılmak istenebilir. Fakat topluluğun yüzlerce yıllık belleği olan dil, kültür ve teritorya üzerine inşa ettiği mitlerle kıyaslandığında, ikame edilmek istenen bu alternatif mitler, her bir topluluk için yabancı ve kurmaca bir nitelik taşıyacak, bu nedenle bir özbilinçten söz edilemeyeceği için kalıcılığı da söz konusu olmayacaktır.

Anthony Smith, *Milli Kimlik* adlı eserinde “etnik kategorileri” tanımlarken “özbilinç” konusunda Türkler örneği ile şu tespitte bulunmaktadır: “*Bu biçimde adlandırılan nüfuslar çok az bir özbilinçe sahiptir, örneğin Türkler 1900’den önce ayrı, yani hâkim Osmanlı veya kuşatıcı İslamcı kimliklerinden başka bir Türk kimliğinin ayırıcında değillerdi.*”

Özbilinç ve Türkiye örneğine Smith dışında iki siyaset bilimcinin daha çalışmalarında rastlıyoruz. Morian Irish ve Elke Frank, Ulusçuluk–Milliyetçiliği 4 gruba ayırıyorlar:

1. Grup: İçten Milliyetçilik:

(İçte kendiliğinden, bilinçli olarak oluşmuş bir duygu değildir) Japonya, İngiltere, Almanya, İsrail, Rusya gibi örnekler verilmiştir.

2. Grup: Özbilinçli Milliyetçilik:

(Yüzyıllara dayalı bir geçmişe –ortak duyguya sahip bireyler– bireyler arası ilişkiler yeni bir formda yeniden oluşturulmuş) Bu kategori Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti örneğinden yola çıkılarak açılmıştır.

3. Grup: Anti Kolonici Milliyetçilik:

Dış etki ve sömürüye karşı oluşmuş pek çok ülke bulunmaktadır.

4. Grup: Yeniden İnşacı Milliyetçilik:

(Aşırı ulusçuluğun sonucu ulus tanımını yeniden yapan ülkeler) Japonya- Almanya gibi örnekler verilmiştir.

Anthony Smith’in “milliyetçilik” ideolojisi ve çekirdek doktrin tanımlaması ise şu şekildedir:

- 1- Dünya, her biri kendi bireyselliği, tarihi ve kaderi olan milletlere bölünmüştür.
- 2- Millet, bütün siyasi ve toplumsal gücün kaynağıdır ve millete bağlılık bütün öteki sadakat bağlarının üstündedir.
- 3- Şayet özgür olmak ve kendilerini gerçekleştirmek istiyorlarsa, insanların bir milletle özdeşleşmeleri zorunludur.
- 4- Dünyada barış ve adalet hâkim olacaksa milletlerin özgür ve güven içinde bulunmaları gerekir.

Ulus-devlete geçiş süreci değerlendirilecek olursa, ticaret, sanayi, ekonomi başat öğeler olarak tanımlanacaktır. 19. yy’ın 2. yarısında devletin eğitici rolü ise okullarda ulus bilincinin inşa edilmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Bu bilincin adına vatandaşlık denilebilir. Ulus kavramının özü olarak vatandaşlık önemli bir noktadır. Smith; “*Bir ethnîe’nin ulus olmak amacıyla üyelerini vatandaşa dönüştürmesi gerekir,*” uyarısında bulunmaktadır.

Literatürde millet/ulus–milliyetçilik tanımına ilişkin tanınan bazı isimlerin ifadeleri ise şu şekildedir:

Ernest Gellner: *“Uluslar ancak ulusçuluk çağı bağlamında tanımlanabilir. Ulusçuluk çağı genel toplumsal koşullar sadece seçkin azınlıklara değil, bütün halka mal olan standartlaşmış, türdeş, merkezin desteklediği üst kültürlerin oluşmasına elverdiğinde, iyi tanımlanmış bir eğitim sisteminin denetlediği ve bütünleşmiş kültürler insanların memnuniyetle ve çoğu kez şevkle özdeşleştikleri hemen hemen tek bilimi oluşturur. Ulus, ulusal kimlik kurgusuyla somutlaşır, bunda iki kavram etkilidir; irade ve kültür.”*

Alain Touraine: *“Ulus, geleneklerin, göreneklerin ve ayrılıkların yerine bütünleşmiş, aklın ilkelerinden esinlenen yasa tarafından yeniden yapılanmış modernliğin siyasal biçimidir.”*

Benedict Anderson: *“Ulus, hayali bir cemaattir. Ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur, çünkü en küçük ulus üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, çoğu hakkında hiçbir şey istemeyecektir. Ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder.”*

Max Weber: *“Mutlak belirsizlik taşıyan ulus teriminin ardında herhangi nesnel öge varsa, o da siyaset alanına ilişkindir. Ulus kendini bağımsız bir devlet biçiminde ifade edebilen bir duygu birliğidir; o halde ulus, normal olarak kendi devletini yaratma eğiliminde yaşayan bir topluluktur.”*

Will Kymlicka: *“Ulus, belirli bir toprak parçası ya da yurttta yaşayan, ayrı bir ortak dili ve kültürü olan az ya da çok kurumsal olarak olgunlaşmış tarihsel bir cemaattir.”*

Ernest Renan: *“Ulus tarihin derin karmaşıklıklarından ileri gelen manevi bir ilke, manevi bir ailedir.”*

Anthony Smith, çalışmalarında ulus oluşturmada tarihsel 2 yöntemi şöyle tanımlar:

- 1- Batı Teritoryalizmi
- 2- Doğu Etnisizmi

Birincisinde, yani Batı modelinde, temel kavram ve yaklaşımlar; aktif siyasal, toplumsal katılım, yani vatandaşlık, yurttaşlık, laiklik, kurumsallaşma, evrensel hukuk, uygarlaşmadır.

İkincisinde, yani Doğu modelinde, temel kavramlar ve yaklaşımlar; din, ırk, salt duygu birliğidir.

Bu iki yöntem değerlendirildiğinde Smith'in Türkiye modeline yorumu şöyledir:

“Atatürk ve Partisi etnik Pan-Türkçülüğe ve onun macerasına sırtını dönerek, özellikle Batılı hat üzerinden bir teritoryal ulus- sağlam bir teritorya, vatandaşlık hakları, ortak hukuk kuralları ve seküler bir siyasal kültür ya da vatandaşlığa dayalı din ile inşa etmeye çalıştı. Anadolu'da Türkçe konuşan, İslami bir çekirdeğin çevresinin Arap, Ermeni, Ortodoks Yunan ve diğer ethnielerle sarıldığı Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı elitlerinin, imparatorluk Avrupa'dan büyük ölçüde çekilinceye ve Fransız Devrimi'nin teritoryal milliyet idealleri, yöneticilerin ve entelijensiyanın toplumsal biçimlerine nüfuz edinceye kadar bir Türk Ulusu tahayyül etmesini güçlendirmiştir. Ancak Abdulhamitçi tepkilerin son yıllarında, Anadolu

köylüleri için küçük düşürücü bir şekilde kullanılan 'Türk' sözcüğü olumlu etnik potansiyeli ile yeniden keşfedildi ve Batı Teritoryal ulus kavramıyla harmanlandı. Bu dönüşümün doğuştan gelen ikilemleri, hemen ardından 1908 Jön Türk hareketinin başına geçtikten sonra Enver Paşa ve yandaşlarının savaş maceralarında ve siyasetlerinde ortaya çıktı. Bu Pan-Türk etnik birlik çağrısı, alt sınıftan Türklerin hiçbir payının olmadığı, sınıfsal temelli aristokratik Osmanlı ethnî'sinin uzun süredir toprak altında kalan etnik mirasın güvenilmezliğini ortaya çıkardı. Sonunda Atatürk teritorya ötesi pan-milliyetçiliğe sırtını döndü ve yerine teritoryal vatandaş-milliyetçiliğini, Osmanlı aristokrasisinin yerine de İslam Öncesi anıları-mitleri ikame etti, çünkü sadece bu temelde Batı tipi (ki bu Batı tipinden yurttaşlık kavramını anlamalıyız) Batı tipi bir ulus geliştirebilirdi."

Mustafa Kemal Atatürk'ün yöntemini 1. grupta ve bağımsız bir hareket olarak yorumlayan Smith'in bu yaklaşımına karşın Türk ulusçuluğunun bağımsız bir inşaya sahip olmadığını ifade eden yaklaşımlar da bulunmaktadır. Sözü edilen bu yaklaşımlarda Türk ulusçuluğunun inşası Osmanlı'yı doğunun bir savunucusu olarak kendine engel olarak gören Batı emperyalizminin Türkoloji Enstitüleri kurmak yoluyla var ettiği bir projedir.

Prof. Mehmet Karakaş, "Türk Ulusçuluğunun İnşası" başlıklı tezinde şu ifadeleri kullanmaktadır: "*Ulusçuluğun Türk toplumundaki ifadesi 'Türkçülük' olmuştur. Bunun nedeni ise Avrupa'da oluşan Türk imgesi ve Türklerle ilgili yapılan çalışmaların karakteridir. Modern anlamda Türklük bilinci, başlangıçta Batı'da yapılan Türkoloji çalışmalarının ortaya koyduğu veriler ve yaklaşımlarla şekillenmiştir. Osmanlı Akdeniz uygarlık alanına bağlı Doğu ülkelerinde geleneksel ilişkilerin temsilcisi olarak ortaya çıkmış ve yıllarca bunun savunusunu yapmıştır. Ancak Osmanlı'nın çözülmesiyle Batı, geleneksel Doğu'da kendisinin temsil ettiği yeni ilişkileri ve kendi modelini, geleneksel Doğu toplumlarına empoze etme imkânı bulabilmiştir. Bu nedenle Türkoloji çalışmaları Osmanlı'nın temsil ettiği ilişkilere karşıtlığı içerecek biçimde belli özellikler kazanmıştır. Bu çerçevede yeni Türk kimliği, dil ve ırk gibi olgularla Osmanlı dışında tanımlanarak, Osmanlı'ya empoze edilmeye çalışılmıştır. Batı, oluşturduğu yeni siyaset çerçevesinde yayılcılığı karşısına sorun çıkaran engelleri aşmak için oryantalizmi ve farklı bir formatta Türkoloji'yi devreye sokmuştur. Türkoloji çalışmalarının bütün Avrupa ülkelerinde önemli bir faaliyet olarak ilgi görmesini sağlayan ve bu çalışmalara asıl kimliğini kazandıran neden, söz konusu sorunları aşma ve toplumlararası ilişkileri kendi lehlerine çevirme arzusudur.*

Batı buna paralel olarak Orta Asya Türklüğü'ne ilgi duymuş ve Türkoloji'yi siyasette etkin olan bütün Batı merkezlerinde (Paris, Berlin, Moskova, Budapeşte gibi) geliştirmişlerdir.

Batı, Doğu ile ilişkilerini kendi üstünlüğüne bağlı olarak yeni açıklamalarla düzenlemeye çalışırken, özellikle Hindistan'la Batı arasında diller kaynağı ve menşei üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, Batı dillerinin Hint diliyle yakınlığı tespit edilmiş, bu tespitler Hint-Avrupa dil ailesini adı verilen genel dil teorisini ortaya çıkarmıştır. Bu kuramlar arasında Türklerin dili ve ırkı ile ilgili açıklamalarda özellikle Ural-Altay dil teorisi çerçevesinde tartışılmıştır.

Türklerin kimliğinin Osmanlı'nın dışında sınırlandırılması, ırk ve dil kuramlarıyla belirsizleştirilmesi, Türklerin tarihteki rolleriyle ilişki kurmak veya Batı'ya aracılık yapmalarını

sağlamak amacıyla Türklerle ilişki kurulmak istenmediğini göstermektedir. Aksine Türklerin, Batı siyasetine paralel olarak kimliklerinin dil ve ırk çerçevesince yeniden tanımlanması ve giderek Osmanlı'nın da bu kimlik temelinde çözülmesini amaçlamaktadır."

Prof. Karakaş'ın belirttiği dil çalışmaları incelendiğinde ilk olarak Fransa örneği ile karşılaşılmaktadır (1795). Ulus–devlet yapılanması, dil ve ulusların kökenleri konusunda ülkeleri bilimsel çalışmalar yapmaya zorladığı bu dönemde Fransa'da yapılan Türkoloji çalışması bağımsız bir başlıkla değil oryantalizm/şarkiyatçılık başlığının alt başlıklarından biri olarak bulunmaktadır. Fransa örneğinden ziyade bu kapsamda dikkat çeken çalışmalar daha çok Avusturya–Macaristan ekseninde gerçekleşmiş bulunmaktadır. Türkoloji çalışmalarına bu bölgede verilen önemin etkin nedeni ise Hun Türkleri ve Avusturya–Macaristan'ın kendini tanımlama gayretidir.

Batı'da yürütülen özelde Türkoloji çalışmalarının Orta–Asya üzerine yoğunlaşmış olması –ki kültürün-/geleneğin en yetkin taşıyıcı sembolü olarak dili, tanımlandığı coğrafya üzerinden terotorya'nın belirlenmesini sağlayacaktır– Batı'nın Türkleri Orta Asya'ya sıkıştırıp hapsetme projesi olarak da değerlendirilebilir. Atatürk'ün inşasında ise kökleri çok daha derin tarihlere uzanan, Orta Asya'yı da kapsayan ama Hitit–Sümer yani Anadolu merkezli bir tutum dikkat çekmektedir. Batı'da yürütülen 'Türkleri Orta Asya ile sınırlama projesi'ne uyumsuz bağımsız bir fikir, önemli bir anti–tez niteliği taşımaktadır. Bu anlamda Etibank ve Sümerbank'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında önemli kuruluşlar olduğunu unutmamak gerekir. Mustafa Kemal Atatürk'ün çalışmalarında önem arz eden Güneş–Dil Teorisi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Atatürk, ulus–devlet inşasında Türkleri doğal olarak Anadolu'ya yerleştirmiştir, şöyle ifade etmektedir: *"Vatanımız, Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde varlıklarını sürdüren eserleri ile bugünkü yurttur. Vatan hiçbir kayı ve şart altında ayrılık kabul etmez ve bütündür."*

Mustafa Kemal Atatürk'te millet tanımı ise şu şekildedir:

"Bir insan topluluğunun millet sayılabilmesi için 'zengin bir hatıra mirasına, birlikte yaşamak hususunda ortak istekte samimi olmaya, sahip olunan mirasın korunmasını birlikte sürdürebilmek konusunda iradelerin ortak bulunmasına, gelecekte gerçekleştirilecek programın aynı olmasına, birlikte sevinmiş, birlikte aynı ümitleri beslemiş olmaya' ihtiyaç vardır; işte bu ana şartları taşıyan bir insan topluluğu millettir."

Millet oluşumunda "dil"i o milletin muhafızı olarak gören Atatürk şu tanımda bulunmaktadır:

"Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkını, ananelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısacası bugün kendi milliyetini yapan şeyin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir."

Atatürk milliyetçiliğinde ırklar bir önem taşımamaktadır:

"İrklar arasında bugün görülen farkların tarih açısından önemi pek azdır. Kafatası biçimi ırkların sınıflandırılmasında kullanılırsa da toplumsal hiçbir anlamı yoktur!"

Smith'in tanımında "sınır koruyucu" görevini üstlenen tanım Atatürk'ün ifadesi ile paralellik göstermektedir:

"Bilmeliyiz ki, milli benliğini bulamayan milletler başka milletlerin avı olur!"

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin özellik ve kabiliyetinin bir cevher olduğunu ve bu cevherin geleceğin yükselen medeniyetinde bir güneş gibi doğacağını belirtmektedir:

"Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve medeni kabiliyeti, âtinin yükselen medeniyet ufkunda bir güneş gibi doğacaktır. Bu söylediklerim hakikat olduğu gün, senden ve bütün medeni beşeriyetten dileğim şudur: BENİ HATIRLAYINIZ!"

Referanslar:

(1) Medine Anayasası:

Madde 1 – Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli Mü'minler (diğer dinlerden olanlar) ve Müslümanlar ve bunlara tâbi olanlara sonradan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihad edenler için tanzim edilmiştir.

Madde 2 – İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet teşkil ederler.

(İkinci maddede ümmet'in farklı dinlerden ve dillerden insanların bir aradalığından oluştuğunu görüyoruz.)